

Oponentský posudek na rigorózní práci

Autor: Mgr. Marek Prokš

Téma: Ochrana ozonové vrstvy a klimatu v mezinárodním právu

1. Úvod

Rigorózní práce Mgr. Marka Prokše na téma „Ochrana ozonové vrstvy a klimatu v mezinárodním právu“ je zpracována v celkovém rozsahu 124 stran, včetně seznamu zdrojů, čtyř příloh a povinných součástí (anglické shrnutí, abstrakty, klíčová slova). Rozsah čistého textu práce (od úvodu po závěr) činí 106 stran. Výklad je, kromě úvodu a závěru, členěn na čtyři části, které se postupně věnují ochraně atmosféry v mezinárodním právu, ochraně ozonové vrstvy, ochraně klimatu a srovnání ochrany ozonové vrstvy a ochrany klimatu.

2. Téma

Autor si pro svou rigorózní práci zvolil téma, které je zajímavé, skrývá však jistá rizika. Každá z obou právních úprav, jimiž se autor zabývá, tedy ochrana ozonové vrstvy na jedné a klimatického systému Země na druhé straně, by bezpochyby vydala na samostatnou rigorózní práci. Téma ochrany klimatu by navíc bylo vysoce aktuální, neboť právě v této době vznikají zárodky nové právní úpravy, jejíž kvalita může mít zásadní vliv na život na Zemi v příštích desítkách a stovkách let. Obě právní úpravy mají společné určité prvky a na první pohled vypadají velmi podobně, řeší však dva naprosto odlišné problémy. Jejich zahrnutí do jedné práce dává smysl pouze za předpokladu, že hlavní metodou výkladu bude komparativní analýza. Tento přístup je bezpochyby odůvodněný – obě právní úpravy cílí na regulaci emisí určitých látek, zatímco jedna je však velmi účinná, druhá má na chování států pouze minimální vliv, jejich srovnání se proto nabízí –, dle mého názoru však nemůže smysluplně naplnit práci většího rozsahu. Příčiny rozdílné účinnosti obou právních úprav jsou totiž ve skutečnosti velmi jednoduché, přičemž rozdíly právní povahy mají pouze sekundární význam. Je samozřejmě mnohem jednodušší eliminovat výrobu a používání několika desítek syntetických látek, pro něž existují substituty a jejichž používání má prokazatelně zhoubný vliv na lidské zdraví, než omezit emise oxidu uhličitého ze spalování fosilních paliv, na němž je založena světová ekonomika, a které „pouze“ ovlivňují klimatický systém, bez přímých negativních vlivů na zdraví člověka či jiných organismů. Struktura předložené práce potvrzuje, že na srovnání obou právních úprav není třeba velký prostor, kapitola čtvrtá, která se této otázce věnuje, čítá pouhých 16 stran, přičemž o právním významu popisu vývoje počtu smluvních stran, který zahrnuje více než třetinu kapitoly, lze pochybovat. Převážnou část předložené práce tak tvoří pouhý popis obou právních úprav, jehož přínos je z vědeckého hlediska velmi omezený. Nelze než souhlasit s autorovým tvrzením v úvodu práce (str. 10), že *„je více než aktuální zaměřit se na zevrubné zhodnocení slabiny“* stávajícího systému ochrany klimatu a *„nalezení způsobu řešení, který by zabránil tomu, aby se nový systém potýkal se stejnými obtížemi“*, a vyjádřit lítost nad tím, že tak v práci nečiní. Návrhy *de lege ferenda* a – vzhledem k tématu – možnost inspirace právní úpravou ochrany

ozonové vrstvy Země (mimořádně dle mého názoru velmi omezená) se v práci téměř neobjevují.

S výše uvedeným souvisí i hodnocení náročnosti tématu. Pokud by se autor skutečně zevrubně zabýval hodnocením slabín současného systému ochrany klimatu a hledáním řešení, včetně například otázky uplatnění institutu mezinárodněprávní odpovědnosti za škody způsobené negativními dopady klimatických změn, označila bych jeho práci za velmi náročnou. Vzhledem ke zvolenému přístupu ke zpracování však téma považuji za relativně nenáročnou; ve druhé a třetí části autor v podstatě pouze popisuje relevantní právní úpravu a ve srovnávací čtvrté části dochází za pomoci jediného sekundárního zdroje k vcelku zřejmým závěrům.

3. Formální stránka práce

K formální stránce práce nemám zásadní výhrady, je psána srozumitelným a čtivým stylem a téměř se v ní neobjevují gramatické chyby a překlepy. Grafická úprava je na standardní úrovni, v zásadě vhodně je zvolena i forma odkazů na použité zdroje. Připomínku směřuji pouze k odkazům na internetové zdroje: jednak zpravidla chybí přesný URL (autor odkazuje pouze na hlavní webové stránky příslušné instituce) a datum přístupu, jednak u anglických zdrojů autor nevhodně používá anglický výraz *available from*, místo českého „dostupný z“ (v anglickém originále je třeba uvádět pouze název stránek či dokumentu, nikoliv výrazy, které odkaz upřesňují).

4. Hodnocení zpracování tématu

Při hodnocení zpracování tématu budu věnovat pozornost několika aspektům, konkrétně cílům práce a použitým metodám, struktuře práce, práci se zdroji a konečně samotnému obsahu práce.

4.1. Cíle a použité metody

Autor v úvodu (str. 9) uvádí, že cílem práce je „poskytnout čtenáři ucelené informace o mezinárodněprávní úpravě ochrany atmosféry a jejích jednotlivých sektorů (s výhradou ochrany před přeshraničním znečištěním)“, přičemž tyto informace sebevědomě označuje za „komplexní rozbor, který v domácí literatuře takřka nelze nalézt“. Dále jsou podle něj uvedené rozbor „využity ke komparaci právních úprav, především jejich rozdílů“, přičemž komparace je „s ohledem na předmět práce [zaměřena] především na rozdíly právní“. K tomu je třeba uvést – kromě obecné poznámky, že vědeckým pracím sluší skromnost –, že autorův „rozbor“ je především popisem relevantní právní úpravy, který se v české odborné literatuře dle mého názoru neobjevuje z toho důvodu, že by nebyl účelný, k získání těchto informací totiž postačuje přečíst si příslušné mezinárodní dokumenty (případně některou z diplomových prací obhájených na téma ochrany ozonové vrstvy či klimatického systému Země na Právnické fakultě UK). Absenci kritické analýzy právní úpravy ochrany klimatu by autor české odborné literatuře snad mohl vytýkat, sám ji však ve své práci nepřináší. Co se týče tvrzeného zaměření na právní rozdíly obou právních úprav, tyto v části čtvrté zahrnují pouhé čtyři (sic!) stránky, zásadní pozornost je věnována rozdílům ekonomickým a vědecko-technickým (což plně odpovídá významu jejich vlivu

na rozdílnou účinnost obou právních úprav, nikoliv však tvrzení autora v úvodu práce). S výhradou výše uvedených připomínek je však možné konstatovat, že měl-li být cílem práce popis obou právních úprav s následnou komparativní analýzou (nikoli pouze právních) příčin jejich rozdílné účinnosti, lze jej považovat za naplněný. Použité metody – deskripce a komparativní analýza – lze označit za metody pro vědeckou práci vhodné, jejich vzájemný poměr v předložené práci však spíše odpovídá práci diplomové než rigorózní.

4.2. Struktura

Struktura práce je srozumitelná a vzhledem ke zvolenému popisnému přístupu v zásadě i logická (neodpustím si však připomínku, že i v rámci zvoleného přístupu postrádám smysl kapitol zaměřených na popis struktury příslušných mezinárodních smluv). Drobnou nelogičnost shledávám ve vynětí ochrany před přeshraničním znečišťováním z ochrany atmosféry v první části práce a ve vnitřním členění kapitoly čtvrté (dle mého názoru by měla mít pouze tři podkapitoly, a to počet smluvních stran, včetně jejich dynamiky, rozdíly v právních úpravách a faktory ovlivňující jejich účinnost).

4.3. Práce se zdroji

K práci se zdroji směřuji jednu z nejzávažnějších výhrad. Autor při zpracování tématu využívá především primární zdroje (texty příslušných mezinárodních smluv) a webové stránky příslušných institucí. V celé práci si vystačí pouze s jediným (sic!) sekundárním zdrojem věnovaným specificky právní úpravě ochrany ozonové vrstvy či klimatického systému Země (článek C.R. Sunsteina *Of Montreal and Kyoto: A Tale of Two Protocols*), u kterého navíc zapomíná uvést zdrojový dokument (odborné periodikum, v uvedeném případě se jedná o *Harvard Environmental Law Review*), číslo a rok vydání. K oběma právním úpravám, včetně důvodů jejich rozdílné účinnosti, přitom existuje velké množství odborné právní literatury, byť až na výjimky zahraniční. Některá z těchto děl jsou přitom k dispozici i v knihovně Právnické fakulty UK, řada se dá najít na internetu.

V samotném textu pak autor na mnoha místech uvádí určitá tvrzení, která bez odkazu na zdroj nelze považovat za věrohodná. Tak na str. 59-60 autor popisuje, které skupiny zemí měly jaký postoj při vyjednávání rámcové úmluvy o změně klimatu. Pokud autor nebyl vyjednáváním přítomen – což předpokládám –, jak ví, co která země chtěla? Obdobně je možné položit otázku, z čeho autor soudí, že USA odmítly ratifikovat Kjótský protokol a Kanada od něj odstoupila z důvodu frustrace a pocitu nespravedlnosti (str. 100)? Pokud tuto informaci čerpá z nějakého zdroje, je třeba jej uvést, pokud se jedná o jeho domněnky, je třeba tvrzení jako takové formulovat.

Stejně tak mi v práci chybí odkazy na vědecké zdroje týkající se věcných souvislostí obou problematik. Autor sice na několika místech zmiňuje nespecifikované vědecké studie, v práci však není ani jeden (sic!) konkrétní odkaz (zatím poslední, čtvrtou hodnotící zprávu Mezivládního panelu pro změnu klimatu odbývá autor dvěma větami na str. 57). Velmi zajímavý by byl zejména odkaz na zdroj u tvrzení, že „[p]řirozená geologická aktivita Země se na ... koncentraci [skleníkových plynů] podílí v mnohem větší míře než lidská činnost. Podle vědeckých odhadů například výbuchy sopek mohou uvolnit do ovzduší množství skleníkových plynů srovnatelné

s celkovou produkcí lidstva od začátku průmyslové revoluce“ (str. 71). Roční emise oxidu uhličitého antropogenního původu jsou ve skutečnosti o několik řádů vyšší než emise ze sopečné činnosti (viz např. https://gsa.confex.com/gsa/2010AM/finalprogram/abstract_178855.htm). Kromě absence odkazu na zdroj mě v této souvislosti zarazí, že autor tuto nesmyslnou informaci předkládá čtenáři bez jakéhokoliv zpochybnění. Pokud by antropogenní emise skleníkových plynů byly ve srovnání s přirozenými skutečně tak marginální, jaký smysl by měla jakákoliv mezinárodněprávní úprava, potažmo pak autorova práce?

4.4. Obsah

Co se týká obsahu práce, již výše jsem uvedla, že výklad je z větší části pouhým popisem relevantní právní úpravy a jejího vývoje. V částech druhé a třetí autor prakticky nepřekládá vlastní argumenty a názory, je proto obtížné vyslovit souhlas, či naopak s ním polemizovat, což se u oponenta rigorózní práce očekává. Zejména u výkladu právní úpravy ochrany klimatu mi v této souvislosti chybí hlubší kritický rozbor některých zásadních otázek, jako jsou například stanovení referenčního období Kjótského protokolu na rok 1990, význam tzv. dodatku z Dauhá či fungování mechanismu pro dodržování závazků (z velmi stručného výkladu na str. 90-91 vzniká dojem, že mechanismus má pouze podružnou roli, což není pravda, neboť jeho rozhodnutí zásadním způsobem ovlivňují možnost smluvních stran účastnit se flexibilních mechanismů Kjótského protokolu). Domnívám se, že analýza těchto otázek by pro čtenáře byla mnohem přínosnější než snaha o kompletní výčty povinností smluvních stran jednotlivých mezinárodních instrumentů či doslovný přepis některých jejich ustanovení (viz např. přepis ustanovení uvádějícího pravomoci konference smluvních stran Vídeňské úmluvy na ochranu ozonové vrstvy na str. 38).

Poslední, čtvrtá část, zabývající se komparací obou právních úprav, je odlišného charakteru. Byť v ní autor dochází k dle mého názoru zřejmým závěrům, nelze jí upřít vědecký charakter a přínos pro čtenáře. Nesouhlasím nicméně s tvrzením autora, že nezbytným krokem pro cestu z krize současné právní úpravy ochrany klimatu je přijetí nové, univerzálně platné mezinárodní smlouvy, „*kteřá nebude činit rozdíly mezi různými kategoriemi smluvních stran*“ (str. 101). Byť je do ochrany klimatického systému Země bezpochyby třeba více zapojit i státy nezahrnuté v příloze č. I Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu, nedomnívám se, že by bylo vhodné zásadu společné, ale diferencované odpovědnosti zcela opustit. Způsob jejího uplatnění je však jistě tématem k diskusi.

Vedle obecného hodnocení obsahu práce si ještě dovoluji upozornit na některá konkrétní pochybení v autorově výkladu. Za poměrně závažné považuji zejména označení některých dokumentů *soft law* za závazné. Jedná se například o tzv. Stockholmskou deklaraci (viz tvrzení na str. 12, že „[v] rámci této deklarace došlo ke smluvnímu zakotvení základních zásad mezinárodního práva životního prostředí“, či na str. 13, že „[p]oprve tak došlo ke vzniku mezinárodněprávní normy na smluvním základě, jejímž primárním předmětem bylo životní prostředí“) či tzv. Cancúnské dohody (tvrzení na str. 65, že „co se v Kodani o rok dříve podařilo jen s velkými obtížemi přijmout jako politickou deklaraci, nabylo v Cancúnu podoby právně závazných textů“). U studenta, který aspiruje na titul doktora práv z mezinárodního práva veřejného, bych očekávala, že bude znát závazné prameny mezinárodního práva a neoznačí za ně dokumenty přijaté pouhou aklamací konference zástupců jednotlivých států. Za nepřesný dále považuji výklad zásady prevence na str. 71-72, kterou autor směřuje se zásadou předběžné

opatrnosti (tvrzení na str. 72 „[p]rávě zde nastupuje zásada prevence, popřípadě zásada předběžné opatrnosti“). Jedná se o dvě samostatné zásady, přičemž pro oblast ochrany klimatu má význam zejména druhá z nich, neboť umožňuje vypořádat se s autorem několikrát zmiňovanou absencí úplné vědecké jistoty. Spíše drobností je pak nesprávné uvedení počtu členů Implementačního výboru Montrealského protokolu na str. 51 (výbor má 10, nikoliv 14 členů, do roku 1992 jich měl 5); autora nijak neomlouvá, že tuto informaci čerpá z odborné literatury, skutečný počet členů je velmi snadno dohledatelný na internetu.

5. Závěr a doporučení

Celkově je možné shrnout, že předložená rigorózní práce je především popisem relevantní právní úpravy za pomoci primárních zdrojů a webových stránek příslušných institucí, vlastní přínos autora se omezuje na poměrně stručnou komparativní analýzu v poslední části práce. Autor téměř nepoužívá odbornou literaturu a ve výkladu se objevují některá nepřesná či dokonce chybná tvrzení. Práce tak nenaplnuje poměrně velká očekávání, která v úvodu vyvolává, mám z ní pocit, že hlavním cílem autora bylo rozšířit s co nejmenšími náklady vlastní diplomovou práci na obdobné téma. U rigorózní práce by cíle měly být bezpochyby ambicióznější, zejména je-li tématem natolik věcně a právně zajímavá problematika, jakou je ochrana klimatu.

Přes výše uvedené výhrady **konstatuji, že práce celkově splňuje požadavky kladené na rigorózní práce** Rigorózním řádem Právnické fakulty UK, tedy prokazuje autorovy hlubší znalosti ze zpracovávané problematiky a jeho schopnost samostatné tvůrčí činnosti, byť tuto pouze v omezené míře, a **doporučuji ji proto k ústní obhajobě.**

Vedle vyjádření k výtkám uvedeným v posudku bych autora v rámci obhajoby požádala o zhodnocení, v čem konkrétně může být právní úprava ochrany ozonové vrstvy Země *de lege ferenda* inspirující pro právní úpravu ochrany klimatu, a odpověď na otázku, proč o inspiraci neuvažoval u právní úpravy přeshraničního znečišťování ovzduší.

V Praze dne 5. února 2014

JUDr. Karolina Žáková, Ph.D.
oponent rigorózní práce